

Jornades Europees del Patrimoni a Catalunya

[29 de setembre de 2013]

Martorell

De la plaça de l'Església al Pont del Diable: descoberta del Martorell medieval

Les Jornades Europees del Patrimoni 2013 a Martorell

Un any més les Jornades Europees del Patrimoni, que se celebren arreu d'Europa cada any el darrer cap de setmana de setembre, esdevenen una oportunitat per potenciar el coneixement del nostre patrimoni històric i cultural. El Centre d'Estudis Martorellencs, en col·laboració amb els Museus i l'Ajuntament de Martorell, oferim anualment alguna proposta d'acord amb aquesta finalitat.

Els orígens del nucli urbà de Martorell es remunten al segle XI i estan estretament vinculats a la formació d'un espai de mercat, propiciat per la situació estratègica, propera al Congost i al Pont del Diable, punt d'enllaç dels camins cap el pla de Barcelona, cap al Vallès, el Penedès i la Catalunya interior. El primer document que esmenta el lloc de Martorell, datat el 1032, fa referència ja a l'existència d'aquest mercat, de l'església dedicada a Santa Maria, i de l'emplaçament de tot plegat al peu del castell de Rosanes, que avui coneixem també com del Pairet.

L'antiguitat medieval de Martorell, malgrat la seva aparent invisibilitat, perdura en una diversitat de traces que van des de la trama urbana del nucli antic, passant per les denominacions d'alguns carrers, fins a vestigis de les muralles que l'encerclaven. L'itinerari que proposen enguany els vol posar a l'abast, visitant-los directament allà on és possible, però també fent ús alhora dels mitjans que ofereixen avui les tecnologies de la informació i la comunicació a través d'Internet. A l'altra cara d'aquest fulletó trobareu un codi QR i l'adreça web per accedir a un vídeo amb informació complementària.

Entre 1668 i 1669, Cosme de Mèdici, hereu del Gran Ducat de Toscana, va dur a terme un viatge per diferents països europeus, entre ells Catalunya. El viatger es va fer acompanyar d'un seguici del qual formava part l'artista Pier Maria Baldi. D'ell és aquesta aquarel·la de Martorell emmurallat, vist des de les Cases d'en Carreres. És la imatge més antiga que coneixem fins ara de Martorell.

La imatge superior ens presenta una infografia amb la vista aèria de l'espai entre els rius Llobregat i Anoia, al peu de la serra de les Torretes, on s'emplaçarà el Martorell medieval, documentat el 1032. En aquell moment, el nucli emmurallat s'estenia, com a molt, entre les places actuals de l'Església i de les Hores. El Pont del Diable era encara l'edificat en època romana i, des del pont fins a la porta de muralla de les Hores, veiem un espai lliure encara de les edificacions que posteriorment aniran configurant els carrers de la Font i Nou.

(Infografia: Alfred Mauri)

L'any 2007 es complien 975 anys de la primera referència documental de Martorell. No és una data que s'hagi d'interpretar com la fundacional, però apareix en un document que ens perfila els trets més remarcables de Martorell i que ajuden a comprendre la seva formació en el lloc on es troba i el seu origen medieval.

Amb motiu d'aquest aniversari, el Centre d'Estudis Martorellencs, en col·laboració amb els Museus de Martorell, va produir una exposició que posteriorment va donar lloc, l'any 2008, a la publicació d'un quadern, dins la sèrie 4 Ratlles que publica el CEM, sota el títol *Martorell: 975 anys*.

El tema de les jornades d'enguany no és, per tant, nou, però si ho és l'aproximació directa als vestigis d'aquest passat medieval, en un recorregut que ens permetrà endinsar-nos en la comprensió del procés de formació del nucli urbà inicial de Martorell i en el coneixement de les transformacions que l'ha dut fins a la seva fesomia actual.

Organitza:

Centre d'Estudis Martorellencs

www.infocem.net

Amb el suport de:

AJUNTAMENT DE MARTORELL

Itinerari pel nucli antic de Martorell

Començarem la nostra ruta a la plaça de l'Església, on comentarem el seu origen a partir de les fonts documentals i els resultats de les excavacions arqueològiques dutes a terme el 1987. Des de la plaça ens acostarem cap al riu Anoia per entendre la relació entre les muralles de Martorell i el riu, i veure un dels vestigis de la muralla. Seguirem pel carrer del Revall, que ens permetrà resseguir les restes de muralla més destacables que s'han trobat i veure algunes de les que es conserven.

Seguirem pel carrer del riu fins al Pont del Diable i les restes de la capella de Sant Bartomeu. Dos elements clau i de referència per un poble que era, sobretot, mercat.

De tornada, resseguirem els carrers que van anar configurant Martorell. Des del més modern fins a retornar al nucli inicial, a l'entorn de la plaça de l'Església, aturant-nos als llocs destacats que trobarem: el del Quarter, la plaça de la Creu, el carrer Pere Puig (antigament carrer Nou), la plaça Germanes Maestre (antiga plaça de les Dues fonts), el carrer Anselm Clavé (carrer de la Font), la plaça de la Vila (de múltiples denominacions al llarg de la història), i el carrer Francesc Santacana (abans carrer d'Anoia).

1 Pont del Diable

3 Portal d'Anoia

2 Portal de les Hores

4 Castell de Rosanes

De la plaça de l'Església al Pont del Diable: descoberta del Martorell medieval

Martorell neix com a mercat, al peu del castell de Rosanes, i ho fa en una de les cruïlles de camins més importants de Catalunya, en el punt on es troben els camins procedents del Pla de Barcelona, la Depressió prelitoral i la Catalunya interior. El nucli urbà neix emmurallat, amb una extensió que arribava, en un primer moment, des de la plaça de l'Església fins a l'alçada del carrer de Sant Antoni, o potser s'estenia ja fins a la plaça de les Hores. Fos dins o

fora de la muralla, el camí dibuixa un eixamplament, clarament vinculat a l'activitat mercadera, que es manté encara avui en el que és la plaça de la Vila.

El nucli urbà es desenvoluparà al llarg dels segles entre el Pont del Diable i el riu Anoia, sempre resseguint el camí. Això li donarà la fesomia allargassada que presenta i motivarà els successius

recintes emmurallats que, progressivament, s'aniran afegint per acollir les noves cases que s'edifiquen, conforme el poble creix.

D'aquell Martorell inicial i de les seves muralles i edificis en conservem vestigis que no sempre són prou coneguts, o en coneixem que van ser destruïts per una manca de protecció adequada.

En tenim a la plaça de l'Església (1), fruit de les excavacions arqueològiques dutes a terme el 1987. Documentem restes del portal d'Anoia, desapareguts a l'inici dels anys 1970 (2), o la torre (3) que encara podem veure en el mur que sustenta l'espai del Fossar, davant l'església de Santa Maria. Algunes pintures, com la conservada al museu de l'Enrajolada, ens documenten la volta d'en Santacana. El carrer del Vall (17) (actual de Llosetes) i el del

Ortofoto del nucli antic de Martorell, amb indicació dels successius recintes de muralla, les portes d'entrada i llocs d'interès (conservats o desapareguts) relacionats amb el Martorell medieval.

- Primer recinte
- Segon recinte
- Tercer recinte
- Quart recinte
- Ampliació nova església

● Porta de muralla

■ Punt d'interès

- 1 Portal d'Anoia
- 2 Volta d'en Santacana
- 3 Possible portal del primer recinte
- 4 Portal de les Hores
- 5 Portal de la Font
- 6 Portal de la Creu o de Subirats
- 7 Portalet dels Frares

- 1 Plaça de l'Església
- 2 Vestigis del portal d'Anoia
- 3 Torre del Fossar
- 4 Carrer del Revall
- 5 Cal Montaner (Correus)
- 6 Ca la Moderna
- 7 Restes de torre i muralla
- 8 Parament de muralla
- 9 Torre de muralla
- 10 Sant Bartomeu
- 11 Pont del Diable
- 12 Hospital de Sant Joan
- 13 Les Dues Fonts
- 14 El Marge Gros
- 15 Casa Gausa
- 16 Plaça de la Vila
- 17 Carrer del Vall
- 18 Carrer del Mur

Revall (4), són testimonis dels antics fossats d'una muralla a la qual el carrer del Mur (18) en fa referència directa, tot i que totalment esborrada per l'ampliació de la carretera cap a la meitat dels anys 1960.

És a la banda baixa on es conserven o coneixem els millors testimonis: els de Cal Montaner (actual edifici de Correus) (5), de ca la Moderna (6) i, els encara visibles, amb una torre inclosa (7), darrera els edificis del carrer del Revall que donen a la plaça de les Hores. També altres edificis que donen al Revall (8) conserven al seu interior restes de la muralla, no sempre visibles. Donant al carrer del riu documentem una torre semicircular (9), enderrocada el 1963. Fora muralla trobem la capella de Sant Bartomeu (10) i el Pont del Diable (11) i, durant un temps també fora muralla, l'Hospital de Sant Joan (12).

En el punt d'enllaç del tercer i quart recintes, se situa la plaça de les Dues Fonts (13), nucli d'activitat industrial gràcies a les aigües

del torrent, que van donar lloc a la construcció de la font de la Cambreta, arrasada per l'ajuntament a l'inici dels anys 1970.

Ja al carrer de la Font (actual Anselm Clavé), les cases conserven les traces de l'anomenat Marge Gros (14), mur interior que separava la muralla de les cases i deixava un espai sovint aprofitat per a petits horts i corrals.

Abans de la plaça de les Hores trobem el millor exemplar d'edifici gòtic conservat a Martorell, la casa Gausa (15) i alhora, el més maltractat per les transformacions que ha patit modernament.

Ja dins el segon recinte, som a la plaça de la Vila (16), espai de mercat i raó de ser del Martorell medieval. Una plaça de perfil peculiar, però testimoni de la seva antiguitat i funció original.

Accediu al vídeo des del vostre *smartphone* amb el codi QR, o consulteu-lo des del web del CEM: www.infocem.net